

Kristina 4:264 i Sala

RAÄ 265:1, Kristina 4:264 i Sala, Sala stad och kommun, Västmanland

Helmut Bergold

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2017:08

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

Kristina 4:264 i Sala

RAÄ 265:1, Kristina 4:264 i Sala, Sala stad och kommun, Västmanland

Helmut Bergold

Lst dnr 431-4881-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:08

Författare Helmut Bergold

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Schaktning. Foto av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	9
Resultat	10
Tolkning.....	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	12
Tekniska och administrativa uppgifter.....	13
Bilagor	14

Bilaga 1. Schaktlista

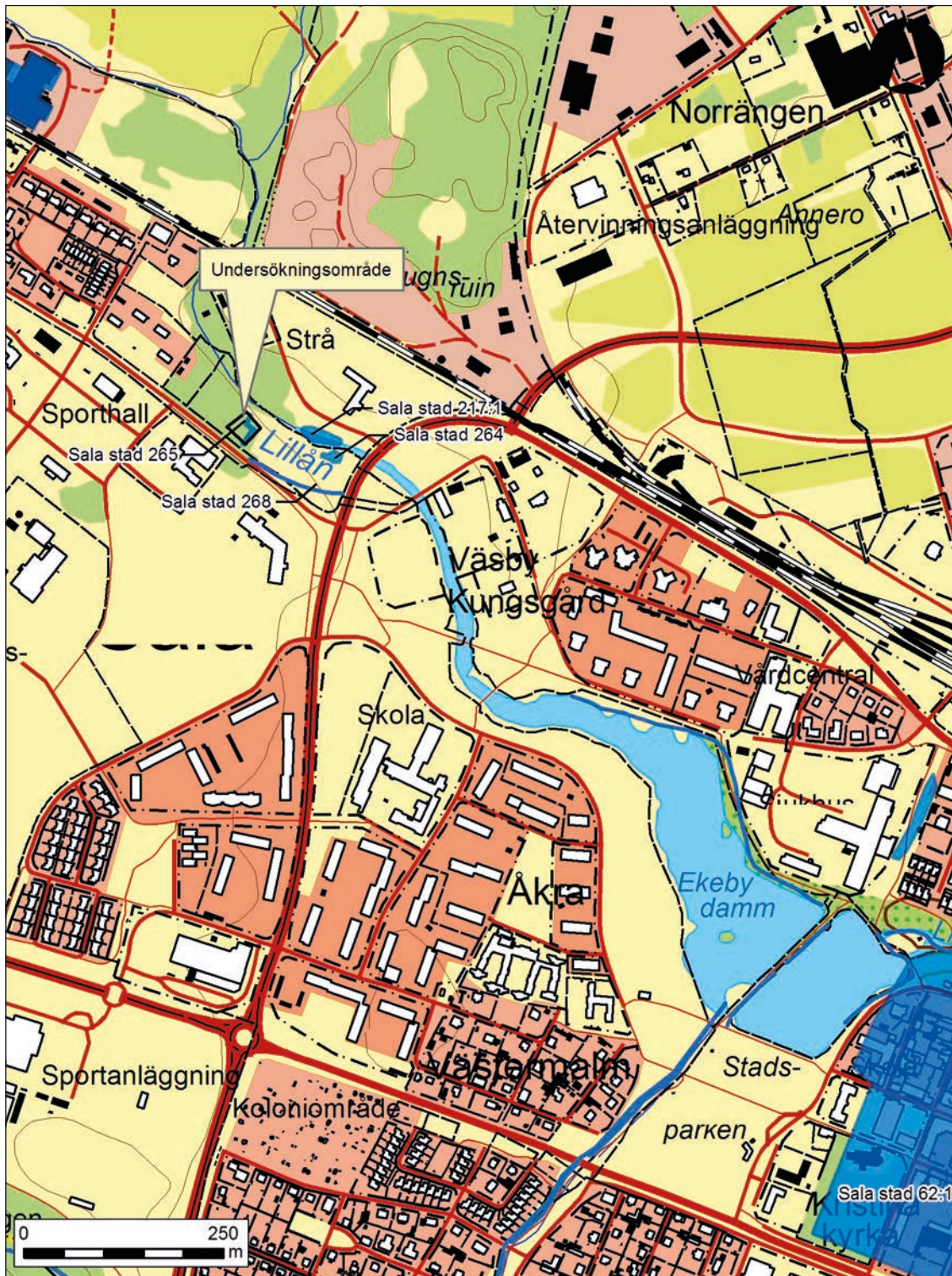

Figur 1. Karta över trakten kring Sala.

Sammanfattning

Salabostäder AB planerar att på fastigheten Kristina 4:264 uppföra två nya byggnader. Området berör fornlämning Sala stad 265, som är en hyttlämning påträffad år 2006 i samband med en arkeologisk utredning. Länsstyrelsen i Västmanlands län bestämde därför att en arkeologisk förundersökning skulle genomföras innan vidare steg i byggnadsprocessen fick genomföras.

Förundersökningens syfte var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämningen. Sammanlagt grävdes 150 kvadratmeter schakt i det omkring 1 200 kvadratmeter stora området. En förhållandevis likartad stratigrafi kunde konstateras i samtliga schakt. Lagerföljden utgjordes generellt sett av överst ett slagg-, kol- och sotlager inom det område som skulle undersökas. I och under detta fanns ett på sina ställen mycket mäktigt sot- och kollager med en något större ytmässig utbredning än den ovanliggande slagg-en. De schakt som grävdes visar entydigt att det på platsen har funnits en grund svacka i terrängen som har använts till olika ändamål, bland annat har trä bränts och deponerats i svackan. Träkol och sot från någon typ av förbränningsanläggning har dumpats på platsen. Dessutom har slagg tippats i svackan. Delar av soporna förefaller ha deponerats under sen tid. Ytmässigt finns till exempel koncentrationer av porslin och en frapperande hög andel tandborstar. Dessa varor synes stamma från 1950-talet.

Figur 2. Undersökningsplatsens läge samt intilliggande, i Forsök registrerade, lämningar. Skala 1:8 000.

Bakgrund och kulturmiljö

Salabostäder AB planerar att på fastigheten Kristina 4:264 uppföra två byggnader med källare. Till planerna hör även markarbeten kring byggnaderna för gångbanor, parkeringsplatser och andra ytor. Området ligger i stadens nordvästra del, strax väster om Väsby kungsgård. Fastigheten begränsas i norr av Lillån (Josefsdalsbäcken) och i söder av Josefsdalsvägen.

Området berör fornlämning Sala stad 265, en hyttlämning. Den påträffades år 2006 i samband med en arkeologisk utredning då en slagghvarp eller ett slagglager identifierades. Fornlämningens utbredning fastställdes till viss del under en antikvarisk kontroll som utfördes år 2016 av Arkeologgruppen i Örebro AB i samband med en miljösanering inom området. Den närliggande, skriftligt belagda, medeltida Väsby hytta kan även den ha haft sin placering inom fastigheten. Förundersökningen utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanland som också bekostade undersökningen.

I närområdet finns ett fåtal, i Fornsök registrerade, lämningar. Det är Sala 217, en slaggförekomst; Sala 264, ett smidesområde och Sala 268, en äldre färdväg. Dessutom finns Väsby kungsgård sydöst om den nu aktuella platsen. Grävningar eller utredningar i närheten har utförts vid Väsby kungsgård och på fastigheten Disponenten 1, granne i öster till Väsby kungsgård.

Syfte och frågeställningar

Förundersökningens syfte var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämningen. Resultaten skulle också ligga till grund för Salabostäders AB:s vidare planering i ärendet.

Den arkeologiska ambitionen var att fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta tillvara påträffade fynd. Målgrupper för förundersökningen var främst Länsstyrelsen och Salabostäder AB.

Förundersökningen skulle klargöra följande:

- *fornlämningens utbredning och omfattning*
- *fornlämningens karaktär, sammansättning och komplexitet*
- *tolkning av fornlämningen*
- *bedömning av fornlämningens bevarandegrad*
- *bedömning av fornlämningens kunskapsvärde.*

Förundersökningen skulle enligt Länsstyrelsens kravspecifikation utföras med hög ambitionsnivå och ge ett fullgott underlag inför kommande samhällsplanering och eventuella arkeologiska undersökningar.

Figur 4. Schaktplan. Skala 1:500.

Figur 3. Den hästskoformade, av kol, sot och slagg svartfärgade, undersökningsytan. Foto från nordväst av Arkeologgruppen AB.

Metod och genomförande

Undersökningen genomfördes med bandburen grävmaskin där fem sökschakt grävdes inom det omkring 1 200 kvadratmeter stora förundersökningsområdet. Sammanlagt grävdes 150 kvadratmeter schakt, vilket motsvarar omkring 12 procent av undersökningsområdets storlek. Inför undersökningen planerades två längre, genom det kända lagret, korsande schakt för att fastställa typ, datering och omfattning. Dessa skulle kompletteras med kortare schakt i utkanten av undersökningsområdet, om så ansågs nödvändigt för att nå de av Länsstyrelsen ställda kraven. Kulturlager dokumenterades i sektion. Maskinschaktning gjordes ner till orörd marknivå varefter sektionerna rensades och undersöktes med handverktyg. Sektionerna fotograferades med digitalkamera. Schakten beskrevs skriftligt, fotograferades och mättes in med RTK-GPS. Samtliga schakt registrerades i Intrasis 3 och bearbetades i ArcGIS 10.2. All inmätning har gjorts i SWEREF 99 TM.

Figur 5. Sektion i schakt 900 där, förutom lagerföljden, även den i samtliga schakt noterbara svackan tydliggörs. Foto av Arkeologgruppen AB.

Resultat

Den arkeologiska förundersökningen resulterade i ett svagt arkeologiskt material. Till större delen utgjordes schakten av fyllnadsmassor som deponerats under 1800-tal och under 1900-talets lopp. En förhållandevis likartad stratigrafi kunde konstateras i samtliga schakt. Botten utgjordes av ljus lera som i undersökningsområdets yttre kanter nådde ytskiktet, medan det som djupast var omkring 0,6 meter centralt i området, bortsett från det naturliga fallet mot ån längst i norr, där djupet nådde hela 1,5 meter. Lagerföljden inom det område som markerades av den mörkfärgade hästskoformade ytan utgjordes generellt sett av ett slagg-, kol- och sotlager överst. I och under detta fanns ett på sina ställen mycket mäktigt sot- och kollager med en något större ytmässig utbredning än slagglagret. Till delar förefaller detta lager vara påfört, medan det närmast ån mer troligt har brunnit på plats, närmast att likna med en röjning längs ån, där även de kläna trädstammarna och kvistarna har eldats upp. Inget som tyder på någon kol- eller metatallhantering kunde konstateras inom området, vilket även gör att slagglagret anses vara ett påfört lager.

Figur 6. Översikt över området med schakten 900 och 901.
Foto av Arkeologgruppen AB.

Tolkning

Den hästskoformade av sot, kol och slagg svartfärgade ytan var över området 0,05 till 1,5 meter tjock. Tjockast var den längst i nordöst där sluttningen mot ån började. Lagret innehöll slagg, sot och träkol. Intensiteten mellan de olika inslagen varierade i plan och djup. Bottenprofilen över det undersökta området antyder att det ursprungligen varit en grund svacka om cirka 40x30 meter i området. Slagglagret som har en något mindre omfattning än kol- och sotlagret har konstaterats vara påfört. De schakt som grävdes visar entydigt att det på platsen har funnits en grund svacka i terrängen som har använts till olika ändamål. Undersökningen har påvisat att man bland annat har bränt trä, dumpat kol och sot från någon typ av förbränningsanläggning samt tippat slagg i svackan. Delar av soporna förefaller ha deponerats under sen tid, ytmässigt finns till exempel koncentrationer av porslin samt en frapperande hög andel tandborstar. Dessa varor synes stamma från 1950-talet. Delar av de djupare liggande soporna återfinns bland annat under stubbar som burit upp träd som genom mer eller mindre säkra uppgifter bör ha varit 70–90 år gamla.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk förundersökning inom en del av fastigheten som berördes av det planerade markarbetet. Syftet med förundersökningen var att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kan ges genom att klargöra fornlämningens närmare art och omfattning.

Vidare skulle förundersökningen klargöra i vad mån en arkeologisk slutundersökning måste utföras av aktuell del av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet kunde ske inom området för fornlämningen.

Arkeologgruppen i Örebro AB anser att syftet med undersökningen är uppfyllt och har klarlagt i vilken omfattning och utbredning som lämningar förekommer inom undersökningsområdet.

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Västmanland
Län	Västmanland
Kommun	Sala
Socken	Sala
Fastighet	Kristina 4:264
Fornlämningsnummer	—

Projektledning	Helmut Bergold, Annica Ramström
Personal	Helmut Bergold, Annica Ramström

Undersökningstid	2016-11-22 till 2016-11-23
Exploateringsyta	1 200 m ²
Undersökt yta	140 m ²
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-4881-2016

Länsstyrelsens beslutsdatum
2016-11-03

Arkeologgruppens projektnummer
2016_101

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilaga

Bilaga 1. Schaktlista

SCHAKT 900

9x2 meter och 0,28–0,58 meter djupt (NV–SÖ)

Överst fanns ett heltäckande lager som bestod av gråsvart, siltig, något humös lera. Lagret var 0,05-0,2 meter tjockt och som mäktigast mitt i schaktet. Lagret innehöll slagg och tegelbitar. Dessutom fanns en mindre mängd masugnsslagg. Lagret täckte ett gråbrunt siltigt, humöst samt lerblandat lager. Detta lager var tydligast i schaktets centrala del och innehöll även det en del mindre slaggstycken. Stratigrafiskt under detta fanns ett 0,0-0,28 meter tjockt, svart och sotigt siltlager med kolbitar, brända trästycken som var mer eller mindre förkolnade. Lagret ligger på orörd lera.

SCHAKT 901

28x2 meter och 0,6–1,5 meter djupt (Ö–V)

Stratigrafiskt likt det föregående schaktet dock med tilltagande lutning mot öster. I den västra delen finns ett siltigt gråbrunt, humöst samt lerblandat lager som motsvarar det ovan beskrivna lagret. Fyra meter mot väster från sektionens västra kant finns ett slagglager som sträcker sig ända upp i ytan, och är alltså dolt av det lerblandade lagret den första delen. Slagglagret fortsätter till 19 meter för att där helt upphöra. På 12 meter finns under slagglagret ett lager sot och träkol som sträcker sig längs schaktet till 22 meter, det är mäktigast mellan 20-22 meter och 0,6-0,8 meter tjockt. I lagret finns rester av trädstammar tillsammans med helt förkolnade trädelar. Efter 22 meter finns en stor nergrävning med allehanda moderna sopor.

SCHAKT 902

4x2 meter och 0,8 meter djupt (NV–SÖ)

Bortset från ett enbart ytligt slagg och sotlager, inte mer än 0,05 meter tjockt fanns ljus orörd lera.

SCHAKT 903

11x2 meter och 0,3–0,8 meter djupt (NV–SÖ)

I schaktets nordöstra delen enbart orörd lera. Sot- och kollagret vidtog cirka 5 meter mot väster och blev som mäktigast 0,2-0,3 meter tjockt.

SCHAKT 904

17x2 meter och 0,2–0,8 meter djupt (NV–SÖ)

I nordöstra delen lera fram till 3 meter där ett äldre utredningsschakt skarrs igenom och massorna var omrörda. Omkring 13 meter in i schaktet fanns ett sot- och kollager, som mäktigast 0,4 meter och liggande direkt på orörd lera.

